

ΕΝΩΣΕΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ
& ΨΥΧΟΛΟΓΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
&
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄
1965 - 1966

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

Ε.Υ.Δ. Π.Ε.Κ. Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Β' ΤΟΜΟΥ

Ίανουάριος 1965-Δεκέμβριος 1966

Τεύχη 11 - 20

*Επιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

I. ΔΡΟΡΑ (Ληομονημένες σελίδες)

Μανόλη Τριανταφυλλίδη: Ἡ θέση τοῦ ἔθνους μας στὴν ὀρθογραφία τῆς γλώσσας του. Οἱ ἀγιάτρευτες δυσκολίες τοῦ σημερινοῦ τονισμοῦ	Σελ. 249
» » (ἐπιμέλεια Θ. Γέρου)	
» » Πρὶν καὶ ἡ διγλωσσία γεννᾷ πολλαπλές καὶ βαθιές βλάβες στὸ ἔθνος μας.	» 293
» » (ἐπιμέλεια Θ. Γέρου)	
Ἐπόμνημα Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου. Μάιος 1912	» 325
» » (ἐπιμέλεια Θ. Γέρου)	
Μανόλη Τριανταφυλλίδη: Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο: Ἡ γλώσσα μας στὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας. Τεύχος 14	» 1
» » (ἐπιμέλεια Θ. Γέρου)	

II. ΜΕΛΕΤΕΣ

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ · ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ · ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Ἐλευθερίου Ἀθανασίου: Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ παιδικοῦ συναισθήματος.	» 592
Δεωνίδα Βελιαρούτη: Ἡ μελέτη τοῦ περιβάλλοντος.	» 523,590
Ἀριστείδου Βουγιούκα: Τὰ Δημοτικά μας τραγούδια	» 507
Θεοφράστου Γέρου: Θεωρία τῆς Γλώσσας	» 483
Σπύρου Κεχρη: Τὸ φιλοσοφικὸ ζήτημα ἀντίρροπο τῆς πνευματικῆς κρίσης τῆς ἐποχῆς μας	» 497
Ἀντωνίου Κρέτση: Ἐποπτεία καὶ ἔγνοια	» 26
Γ. Κυριαζοπούλου: Δύναται νὰ αὐξηθῆ ἡ εὐφυΐα	» 611
Κων. Λυκομήτρου: Ἡ ἐκπαίδευση καὶ ἡ ἐποχὴ μας	» 346
Leon Jeunehomme : Ἡ πρόδος τῆς Ψυχολογίας καὶ τὸ ἔργον τοῦ J. Piaget (Μεταφρ. Α. Κρέτση)	» 304,366
John Macmurray: Ἀνθρωπιστικὴ Ἀγωγή (Μετ. Ε. Κασιόλα)	» 267
Γ. Μαραγκοδάκη: Ἡ θεωρία τοῦ Skinner γιὰ τὴ μάθηση	» 514
Δημ. Παλυβοῦ: Οἱ ἀριστερόχειρες	» 25
Γ. Παπακωστούλα: Τὰ συνειδησιακὰ βιώματα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων	» 296,328
Ἀθανασίου Πόπορη: Τὸ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται τὸ σύγχρονο παιδί	» 451,503
Γρ. Τριανταφύλλου: Μηχανισμοὶ ἄμυνας ἢ προσαρμογῆς	» 277
Γεωργίου Τσαμπῆ: Τὰ Παιδαγωγικὰ Κολλέγια τῆς Σκωτίας. Προτάσεις γιὰ τὴν καλύτερη ὀργάνωση τῶν Παιδαγωγικῶν μας Ἀκαδημιῶν	» 547,625
Ι. Χαλαμποπούλου: Παιδεία καὶ Τεχνικὸς Πολιτισμὸς	» 1

III. ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ

'Ελευθερίου 'Αθανασίου:	Γλώσσα και σχολικό πρόγραμμα	Σελ. 18
»	»	»
	'Η φυσική, πνευματική και κοινωνική εξέλιξη του παιδιού της σχολικής ηλικίας και η ανάγνωση	» 311
Θεοφράστου Γέρον:	Τὰ λάθη τονισμού και ἡ ποσοστιαία σχέση τους μετὰ τὸ σύνολο τῶν ὀρθογραφικῶν λαθῶν	» 253
'Εμμ. 'Εμμανουηλίδου:	'Ο ἐπαινος, ἡ ἐπίπληξη και ἡ ἀδιαφορία ὡς κίνητρα εἰς τὴν σχολ. ἐργασίαν	» 352
Εὐθ. Θεοδωροπούλου:	'Η τεχνολογία εἰς τὸ σχολεῖον	» 282
Κων. Κίτσου:	Οἱ δυσκολίες τῶν μαθητῶν στὴ λύση ἀριθμητικῶν προβλημάτων	» 3,10
Χριστ. Παπαδοπούλου:	Αἰσθητικὴ 'Αγωγή	» 29
Σπύρου Πολίτη:	Μερικὰ προβλήματα τοῦ σχολείου	» 500
'Αγγέλου Σαφάρικα:	Τὰ Σχολικὰ προγράμματα	» 334
'Ελ. Σταματάκη:	Κατ' οἶκον ἐργασία τοῦ παιδιοῦ	» 480,41
»	Οἱ οἰκογενειακὲς καταστάσεις ἐπηρεάζουν τὴν σχολικὴν ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ	» 323

IV. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Χάρη Σεκελλαρίου:	Προβλήματα τῆς Παιδικῆς Λογοτεχνίας . .	» 461
-------------------	---	-------

V. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ - ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

'Αντωνίου Μπενέκου:	'Η μείωση τοῦ ὅριου ἡλικίας στὴν πρώτη Δημοτικοῦ (Ραδ. ὁμιλία)	» 539
Samuel Roller :	'Η ἔνωση τῶν δυνάμεών μας (Μεταφ. Α.Σ.) . .	» 59
Τρ. Τριανταφύλλου:	'Επιστημονικὸ Συνέδριο	» 290
»	»	»
	'Η 'Επιμόρφωση ἐνηλίκων, συνέχεια και συμπλήρωση τῆς σχολ. ἐκπαιδεύσεως	» 520
»	»	»
	'Εκθεση α) πάνω στὴν σύσκεψη Ο.Ο.Σ.Α. ποὺ ἔγινε στὸ Παρίσι β) Πάνω στὶς ἐπισκέψεις σχολείων κ.λ.π. στὴν 'Αγγλία	» 31

VI. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑ - ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Σπ. Κοκκίνη:	Βάσεις ὀργανώσεως σχολ. βιβλιοθηκῶν	» 543,597
Π.Ι. Σχοινᾶ:	Μέθοδος ἐπιμελοῦς μελέτης ἐπιστημονικοῦ βιβλίου και ἀποδελτιώσεως	» 285
'Αντ. Λαμπρινίδη:	«Πυγολαμπίδες» 'Αρχαδίου Πηγαίου	» 506

ΘΕΜΑΤΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Υπό ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΣΩΤ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Διδασκάλου μετεκπαιδευθέντος στο Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, διπλωματούχου τῶν Παιδαγωγικῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἐδιμβούργου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας σημαντικὲς γενικὲς μεταβολές στὴ σκέψη καὶ στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἔχουν ἐπέλθει μέχρι τέτοιου βαθμοῦ ὥστε ἄσκησαν αἰσθητὰ τὴν ἐπίδρασή των καὶ στὴν ἀγωγή. Ἔτσι στὰ χρόνια μας παρατηροῦμε μιὰ συνεχῆ ἐπέκταση τῆς ἀγωγῆς τόσο ἀπὸ πλευρᾶς ἐτῶν φοίτησης τῶν παιδιῶν στὰ σχολεῖα ὅσο καὶ ἀπὸ πλευρᾶς τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς διδασκτέας ὕλης. Εἰδικώτερα, σήμερα ὑπάρχει ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς σχολείων διαφόρων τύπων. Τὰ σχολεῖα αὐτὰ σημαίνουν πολλὰ γιὰ τὰ παιδιά καὶ ἐπιδιώκουν πολλὰ γι' αὐτά. Γύρω ἀπὸ τὴν ἀγωγή συγκεντρώνεται ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς — διδασκόντων καὶ διδασκομένων — ἀτόμων, ἀπορροφᾶται, σὲ σχέση μὲ τὸ παρελθόν, μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς των καὶ καλύπτεται εὐρύτερο πεδίο ἐνεργειῶν. Γιὰ τὴν ἐπίτευξη ὅλων αὐτῶν ἡ γλῶσσα παίξει ἀναπόφευκτα τὸ σπουδαιότερο ρόλο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ σπουδαιότερο ὄργανο μὲ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ ἀγωγή καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀγωγή οἰουδήποτε εἶδους βασίζεται κυρίως στὴν ἀγωγή τῆς γλώσσας, ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσας δημιουργεῖ νέα προβλήματα στὸ ἔργο τοῦ σχολείου καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ στὸ ἔργο τῆς γενικῆς ἀγωγῆς.

Τὰ προβλήματα ὅμως αὐτὰ παίρνουν μεγαλύτερη εὐρύτητα μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν διαφόρων μέσων μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος ἐπικοινωνεῖ. Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ καταπληκτικὴ αὐξηση τῶν συγχρόνων μέσων ἐπικοινωνίας οὔτε καὶ ἡ μεγάλη εὐκολία μὲ τὴν ὁποία μετακινούμεστε ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος στὸ ἄλλο, ἡ αἰτία δημιουργίας προβλημάτων στὸ σημερινὸ ἄνθρωπο. Προβλήματα δημιουργεῖ καὶ ἡ μεγάλη δύναμη, πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς σχεδὸν καιμιά μετακίνηση, νὰ εἰσέρχεται στὶς σκέψεις καὶ στὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων, πού βρίσκονται μακριὰ σὲ χρόνο καὶ τόπο. Ὅλ' αὐτὰ καθιστοῦν ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ βαθύτερη ἐξέταση καὶ γνώση τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς γλώσσας καὶ αὐτό, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὅλο σχολικὸ πρόγραμμα, εἶναι τὸ θέμα τῆς παρούσης ἐργασίας. Ἐξετάζοντας λοιπὸν βαθύτερα τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας, βλέπουμε ὅτι:

1. Ἡ γλῶσσα εἶναι ὄργανο τοῦ ἀνθρώπου

Τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικὸ τῆς γλώσσας εἶναι ὅτι εἶναι μιὰ ἀνθρώπινη ἐνέργεια. Κάθε ἄνθρωπος, μικρὸς ἢ μεγάλος, ξέρεῖ ὅτι καὶ τὰ ζῶα ἔχουν μέσα ἐπικοινωνίας μεταξύ των, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι πλήρη ἀρκετὰ, οὔτε ἔχουν μεγάλη εὐελιξία, ὥστε νὰ θεωρηθοῦν γλῶσσα μὲ τὴν ἔννοια, πού ὁ ἄνθρωπος τὴν χρησιμοποιεῖ. Στὸ λιοντάρι, π.χ. μπορούμε νὰ διακρίνωμε ἕξι διαφορετικοὺς ἤχους, πού ταξινο-

μοῦνται μεταξύ τοῦ βρυχηθμοῦ, πού θγάζει όταν ἀρχίζει τὸ κυνήγι καὶ τοῦ γογγυσμοῦ, πού ἀφήνει ἀπὸ ἱκανοποίηση ὕστερα ἀπὸ τὴ σύλληψη καὶ τὴν κατασπάρραξη τοῦ θύματός του. (1) Αὐτὸ ὁμοίως δὲν εἶναι πραγματικὴ γλῶσσα, ὅπως ὁ ἄνθρωπος τὴν ὀνομάζει. Πολλὰ ζῶα μποροῦν νὰ ἐκφράσουν τὸ ὅτι εἶναι νηστικά. Κανένα, ὁμοίως, δὲν μπορεῖ νὰ ζητήσει ἕνα αὐγὸ ἢ ἕνα μῆλο, πράγμα πού κάνει μόνο ὁ ἄνθρωπος. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη ἔρευνα, πού ἔκανε ὁ Yerkes σὲ ἀνθρωποειδεῖς πιθήκους, κατέληξε στὸ συμπέρασμα ὅτι «καὶ οἱ φωνές τῶν πιθήκων δὲν ἀπαρτίζουν ἀληθινὴ γλῶσσα. Προφανῶς νὰ εἶναι κατὰ πρῶτιστο λόγο ἐμφυτες συναισθηματικὲς ἐκφράσεις». (2) Ἀπ' ὅλα αὐτά, λοιπόν, φαίνεται ὅτι μόνον ὁ ἄνθρωπος, ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα τῆς δημιουργίας, εἶναι αὐτὸς πού χρησιμοποιεῖ πραγματικὴ γλῶσσα, σὰν μέσο ἀλληλοδοξείας, ἀλληλοεπίδρασης καὶ ἐπίτευξης τῶν σκοπῶν καὶ ἐπιθυμιῶν του.

2. Ἡ γλῶσσα εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς σπουδαιότερες ἐνέργειες τοῦ ἀνθρώπου

Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ βάση γιὰ τὴν κοινωνικὴ συμβίωση. Εἶναι δύσκολο νὰ φανταστοῦμε τὸ σύγχρονο κόσμο χωρὶς βιβλία, χωρὶς γράμματα, ἢ χωρὶς ὀμιλία, ὁ πολιτισμὸς μας ὅχι μόνον δὲν μποροῦσε νὰ διατηρηθῆ καὶ νὰ προοδεύσῃ, ἀλλὰ μποροῦσε καὶ νὰ χαθῆ. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ χιλιάδες λέξεις κάθε μέρα, ἀφιερώνει ἀρκετὸ χρόνο σὲ γλωσσικὲς ἐκφράσεις, διαβάζει ἕνα σωρὸ βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδες καὶ ἀκούει ἀδιάκοπα ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές, ὀμιλίες, διαλέξεις, θέατρο, κινηματογράφο, διαφημίσεις καὶ πλῆθος ἄλλων παρομοίων ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων. Γιὰ ὅλα αὐτά, ὁ σύγχρονος κόσμος ἀπαιτεῖ βασικὲς δεξιότητες στὴν ὀμιλία, στὴν ἀκρόαση, στὴν ἀνάγνωση καὶ στὴ γραφὴ. Ζητάει ἀκόμα νὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ διευκρινίζουμε, νὰ ζυγίζουμε, νὰ ἐπεξηγοῦμε καὶ ν' ἀξιολογοῦμε ἰδέες μέσα ἀπὸ τὸν κυκεῶνα τῶν λέξεων. Γι' αὐτὸ, μέσα σ' ἕνα σχολικὸ πρόγραμμα, οἱ γλωσσικὲς ἐνέργειες πρέπει νὰ κατέχουν τὴ σπουδαιότερη θέση. Κάθε παιδί πρέπει ἀπαραίτητα ν' ἀναπτύξῃ πρῶτα τὶς βασικὲς γλωσσικὲς δεξιότητες καὶ ὕστερα τοὺς τρόπους, τὶς συνήθειες καὶ τὴ μέθοδο γιὰ τὴ χρῆση των. Αὐτὲς θὰ τὸ βοηθήσουν νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ παίρνῃ μέρος, σὰ λογικὴ ὑπαρξή, μέσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο πού ζῆ. Ἡ σωστὴ χρῆση τῆς μητρικῆς γλώσσας ἀπὸ κάθε παιδί, πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρωταρχικὴ ἐνέργεια τοῦ σχολείου καὶ τοῦ σπιτιοῦ.

3. Ἡ γλῶσσα εἶναι μιὰ μορφή συμπεριφορᾶς

Ὁ παγκοσμίου φήμης Δανὸς γλωσσολόγος Jespersen εἶπε: «Ἡ οὐσία τῆς γλώσσας εἶναι ὅτι εἶναι μιὰ ἀνθρώπινη ἐνέργεια, στὴν ὁποία τὸ ἕνα ἄτομο γίνεται ἀντιληπτὸ ἀπὸ κάποιον ἄλλο ἄτομο καὶ τὸ δεύτερο ἄτομο προσπαθεῖ ν' ἀντιληφθῆ τί ἦταν στὸ μυαλὸ τοῦ πρώτου». Δὲν ὑπάρχει δὲ καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἐνέργεια ἐνὸς ἀτόμου θὰ ἐπιδράσῃ στὴν ἐνέργεια τοῦ ἄλλου καὶ ἀπὸ τὸ βαθμὸ ἐπίδρασης πού θ' ἀσκήσῃ θὰ ρυθμιστῆ ἀκολουθῶς καὶ ἡ συμπεριφορὰ καὶ τῶν δύο. Εἶναι, κατὰ συνέπεια, ἡ γλῶσσα ἕνα μέσον, πού κατευθύνει τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἀφοῦ λοιπόν εἶναι τέτοιο καὶ τὰ προβλήματα τῆς εἶναι μᾶλλον ψυχολογικὰ παρά μηχανικά. Οἱ γλωσσικὲς ἐνέργειες τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀντιδράσεις στοὺς ἐρεθισμοὺς τοῦ περιβάλλοντος ἢ στὴν ἀλληλοεξάρτηση μὲ τὸ περιβάλλον καὶ συνεπῶς μποροῦν καὶ πρέπει νὰ μελετηθοῦν μόνον σὲ σχέση μὲ τὸ περιβάλλον. Κι' ἂν σήμερα στὰ σχολεῖα μας ἀποτυγχάνουμε στὴ διδασκαλία τῶν

1. Huxley J. S. : «Animal Language». London, 1938.

2. Yerkes R. & A. : «The Great Apes». Yale University Press, 1929.

γλωσσικῶν μαθημάτων, αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν δίδεται ἡ δέουσα προσοχὴ στὸ μηχανισμό τῆς γλώσσας, διότι ἀφοῦ εἶναι ἓνα ψυχολογικὸ φαινόμενο πρέπει πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ νὰ στρέψουμε τὶς ἔρευνές μας.

4. Ἡ γλώσσα εἶναι ἐπίκτητη.

Ἡ γλώσσα δὲν εἶναι φυσική, ἐμφυτὴ δεξιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι κάτι ποῦ ἀποκτιέται. Παιδιά, ποῦ μεγάλωσαν μακριὰ ἀπὸ ἀνθρώπινες κοινωνίες ἀπὸ τὰ νηπιακὰ των χρόνια, ὅπως τὸ ἄγριο ἀγόρι (= wild boy) τοῦ Aveyron καὶ τὸ λυκοκόριτσο (= Wolf girl) ποῦ ἀναφέρει στὸ βιβλίο τοῦ ὁ A. L. Gessel (1) ἔμαθαν μερικὸς τρόπους ἐπικοινωνίας, κανένα ὅμως δὲν ἀνέπτυξε ἓνα σύνθετο τύπο ἐπικοινωνίας, ὅπως τὰ παιδιά, ποῦ μεγαλώνουν ἀνάμεσα σὲ ἀνθρώπους προηγμένων κοινωνιῶν.

Ἡ γλώσσα εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὶς πιὸ ποικιλόμορφες παγκόσμιες λειτουργίες καὶ δεξιότητες. Σὲ πολιτισμούς, ποῦ εἶναι ἐντελῶς διαφορετικοὶ μεταξὺ των, οἱ θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις, τὰ συστήματα διοίκησης, οἱ τρόποι συμπεριφορᾶς καὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν, οἱ καλὲς τέχνες καὶ ὅτι ἄλλο μπορεῖ νὰ ὑπάρχη σὲ μίᾳ ὀργανωμένη κοινωνία, εἶναι ἐνδεχόμενὸ νὰ ἔχουν μερικὰ κοινὰ χαρακτηριστικά. Ἡ ὁμιλία, ὅμως αὐτῶν τῶν διαφορετικῶν ἀνθρωπίνων ομάδων, μὲ τὴν ἔννοια τῶν λέξεων, τῶν ἀρθρώσεων τῶν λέξεων καὶ τῶν μεθόδων χρησιμοποίησης τῶν λέξεων, μπορεῖ νὰ ἔχη οὐσιώδεις διαφορὰς μεταξὺ των. Ἡ ποικιλία αὐτὴ, ποῦ παρατηρεῖται εἶναι ἀναμφιστότητα τὸ προϊόν τῶν διαφορῶν περιβαλλόντων. Ἐνα Κινεζόπουλο, π.χ., ποῦ μεγάλωσε ἀπὸ τὴ βρεφικὴ του ἡλικία σ' ἓνα ἀγγλόφωνο σπίτι, εἶναι φυσικὸ ὅτι θὰ μάθη νὰ μιλά, νὰ γράφει καὶ νὰ διαβάξῃ τὴν Ἀγγλικὴ καὶ ὄχι τὴν Κινέζικη γλώσσα, καθὼς ἐπίσης κι ἓνα Ἑλληνόπουλο, ποῦ μεγάλωσε στὴ Γαλλία, μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς του, θὰ μάθη Γαλλικὰ καὶ ὄχι Ἑλληνικά. Ἀλλὰ τὰ παιδιά δὲν μαθαίνουν μόνο διαφορὰς γλώσσες σὲ διαφορὰς χώρες. Μαθαίνουν διαφορὰς παραλλαγὰς καὶ διαλέκτους τῆς ἴδιας γλώσσας μέσα σὲ μίᾳ χώρα. Τὸ παιδί, ἐπὶ παραδείγματι, τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν τῶν Ἀγρῶν, θὰ διαφέρῃ στὴν ὁμιλία του ἀπὸ τὸ παιδί τῆς Κρήτης, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ παιδί τῆς Ἡπείρου, θὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὸ παιδί τῶν νησιῶν τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Αὐτὲς οἱ παραλλαγὰς εἶναι δυνατὸ νὰ σχηματίστηκαν ὕστερα ἀπὸ τοπικὲς γλωσσικὲς συνήθειες ἢ, σὲ ἄλλες περιπτώσεις, νὰ ἀντανακλοῦν τὴ μορφωτικὴ κατάσταση τῶν γονέων των καὶ τῶν φίλων των. Αὐτὸ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ ἀδιεφιλόνικτο συμπέρασμα ὅτι τὰ παιδιά μαθαίνουν τὴ γλώσσα, ποῦ ἀκούουν καὶ χρησιμοποιοῦν στὸ ἄμεσο περιβάλλον των. (2)

Ἡ ἐπίδραση τοῦ πρώτου περιβάλλοντος στὴ γλώσσα τοῦ παιδιοῦ, ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὸ σχολεῖο. Ὑπογραμμίζει τὴν ἀνάγκη ὅτι πρέπει νὰ θεωρήσωμε τὸ παιδί ὡς χωριστὸ ἄτομο στὴ χρῆση τῆς γλώσσας καὶ νὰ μελετήσωμε προσεκτικὰ τὰ προβλήματα, ποῦ τυχὸν παρουσιάζει, ὄχι μόνον ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἔρχεται στὸ σχολεῖο, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα σ' ὅλες τὶς τάξεις τῆς μαθητικῆς του ζωῆς. Ἐξ αἰτίας τῆς ἐπίδρασης τοῦ πρώτου περιβάλλοντος, τὰ παιδιά στὸ σχολεῖο, διαφέρουν μεταξὺ των ὡς πρὸς τὴ χρῆση τῆς σωστῆς των γλώσσας, τὸ ἐνδιαφέρον των γιὰ τὴν ἀνάγνωση, τὴν οἰκειότητα μὲ τὰ βιβλία, τὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες, τὴ γνώση των σὲ ἱστορίες καὶ μύθους καὶ γενικὰ σὲ κάθε ἀποψη τῶν γλωσσικῶν τεχνῶν, ποῦ μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε καὶ νὰ μετρήσωμε. Γι' αὐτὸ ἡ γλώσσα καὶ οἱ ἀναγνώ-

1. A.L. Gessel : «Wolf child and human child» Harper, 1941.

2. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νὰ τονίσωμε ἰδιαιτέρα τὴ μεγάλη σπουδαιότητα ποῦ ἔχει ἡ καθιέρωση ἀποκλειστικὰ τῆς δημοτικῆς γλώσσας ὡς ὄργανο τῆς διδασκαλίας σ' ὅλες τὶς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἡ ἰσοτιμία τῆς μὲ τὴν καθαρεύουσα στὴν ἀνώτερη ἐκπαίδευση.

στικές ανάγκες κάθε παιδιού είναι πάνω απ' όλα ένα απόλυτα ατομικό ζήτημα και έτσι πρέπει να αντιμετωπισθή για την επιτυχία του όλου σχολικού μας προγράμματος. (1)

5. Η γλώσσα στηρίζεται σε σύμβολα και συμβατικότητες

Αν δούμε το πρώτο γράμμα της αλφαβήτου ξέρουμε ότι θγάζει το φθόγγο «α». Το ίδιο θα συμβή κι αν δούμε ένα αντικείμενο με τέσσερα πόδια κι ένα κάθισμα πάνω στο οποίο κάθεται ένα πρόσωπο.

Όλοι ξέρουμε ότι το αντικείμενο αυτό ονομάζεται «καρέκλα». Αυτό γίνεται γιατί έτσι συμφωνήσαμε να κάνουμε κι αυτό το όνομα συμφωνήθηκε να του δοθῆ συμβατικά απ' όλους τους ανθρώπους, που το χρησιμοποιούν στη χώρα μας. Θα μπορούσαμε βέβαια να του δώσουμε το όνομα «άγελάδα» ή οποιοδήποτε άλλο όνομα, αρκεί όλοι οι άνθρωποι να συμφωνούσαν σ' αυτό.

Και στο γραπτό και στον προφορικό λόγο ή λέξη «καρέκλα» παριστάνει ένα ορισμένο αντικείμενο για μόνο το λόγο ότι όλοι οι άνθρωποι συμφωνούν ότι γι' αυτό το ορισμένο αντικείμενο, αυτό είναι το κατάλληλο σύμβολο με το οποίο μπορεί να παρασταθῆ κι αυτό είναι το κατάλληλο όνομα να του δοθῆ. Με τον ίδιο τρόπο όλες οι λέξεις, που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας γλώσσα, είναι σύμβολα για συγκεκριμένα ή αφηρημένα πράγματα, αντικείμενα, έννοιες ή ιδέες.

Το γεγονός ότι η γλώσσα στηρίζεται πάνω σε «συμπεφωνημένα» σύμβολα δημιουργεί σπουδαία παιδαγωγικά προβλήματα. Δεν θέλουμε, επί παραδείγματι, το μικρό παιδί να μάς λέει «γάλα» όταν έμεις του λέμε «ψωμί». Θέλουμε το παιδί να μάθη να διαβάξη, να γράφη και να λήη μιὰ λέξη ή μιὰ πρόταση με τέτοιο τρόπο ώστε να την καταλαβαίνουν και οι άλλοι, που βρίσκονται κοντά του. Το παιδί δεν πρέπει μόνο να είναι σε θέση να χρησιμοποιήη τὰ κατάλληλα σύμβολα, για να μεταβιβάση στους άλλους τις διάφορες έννοιες και ιδέες ή να εκφράση τὰ συναισθήματα και τις επιθυμίες του. Πρέπει να αποκτήση και τὴν ικανότητα να αναγνωρίζη τὴν πραγματικότητα, που κρύβεται πίσω ἀπὸ τὰ σύμβολα, που χρησιμοποιούν οι άλλοι. Αυτό όμως δεν γίνεται με ταχύ ρυθμό. Γίνεται αργά. Η ανάπτυξη μιᾶς έννοιας ή μιᾶς ιδέας, γύρω ἀπὸ μιὰ λέξη ή μιὰ πρόταση, χρειάζεται αρκετό χρόνο και μεγάλη προσπάθεια. Το μικρό παιδί, που θα ξεκινήση να μάθη τὴ λέξη «καρέκλα», μπορεί πρώτα να έννοη τὴ δική του μικρὴ ξύλινη καρέκλα, πάνω στὴν ὁποία κάθεται μόνο αυτό. Το μεγάλο αντικείμενο πάνω στο ὁποιο κάθεται ὁ πατέρας του ή ὁποιοςδήποτε ἄλλος, είναι γι' αυτό κάτι έντελῶς διαφορετικό. Με τὴν πάροδο όμως τοῦ χρόνου βλέπει ότι οι διάφορες καρέκλες ἔχουν ὀρισμένα κοινὰ και ὀρισμένα διαφορετικὰ χαρακτηριστικά. Καταλαβαίνει όμως ότι όλες είναι καρέκλες και όλες ἐκπληροῦν τὸν ἴδιο σκοπό. Ἔτσι γενικεύει τὴν ιδέα του για τὴν «καρέκλα», σταθεροποιεῖ σιγά - σιγά τὴν έννοια «καρέκλα» και καταλαβαίνει ότι κάθε παρόμοιο αντικείμενο συνηθίζεται να λέγεται ἀπὸ όλους μας «καρέκλα». Αὐτὴ ἡ ικανότητα, που ἔχει τὸ άτομο, να αναγνωρίζη ἀντικείμενα σὰν μέλη μιᾶς τάξης ή κατηγορίας ἀποτελεῖ τὴ δυννητικὴ βάση για τὴ δημιουργία μιᾶς έννοιας ή μιᾶς ιδέας. Πολλὰ ἄτομα προσθέτουν σημασίες σε ἀφηρημένες έννοιες, ὅπως «δικαιοσύνη», «ἀρετὴ», «δημοκρατία» κλπ. σχεδὸν σ' ὅλη των τὴ ζωὴ.

1. Ἐνα τρόπο με τὸν ὁποιο μπορούμε να αντιμετωπίσουμε μέχρι ἑνὸς βαθμοῦ τις ατομικές διαφορὲς τῶν παιδιῶν στὴν ἀνάγνωση προτείνω στὴν ἐργασία μου «Ατομικές διαφορὲς και ὀμάδες διδασκαλίας για τὴν πρώτη ἀνάγνωση και γραφὴ» που δημοσιεύτηκε στο τεῦχος τοῦ μηνὸς Μαΐου 1965 τοῦ περιοδικοῦ «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ»

Ἡ γλῶσσα μας λοιπὸν δὲν εἶναι μιὰ φυσικὴ ἐνέργεια, ποὺ ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τότε ποὺ αὐτὸς γεννιέται. Εἶναι μιὰ ἐπίκτητη μέθοδος ἐπικοινωνίας καὶ στηρίζεται πάνω σ' ἓνα πολὺπλοκο σύστημα συμβόλων καὶ συμβατικότητων, ποὺ παράγονται κατὰ βούληση. Καὶ ἐνῶ παρουσιάζουν πολλὲς δυσκολίες στὸ παιδί, παρέχουν τὴν εὐκαιρία γιὰ συνεχῆ ἐξέλιξη τῶν γλωσσικῶν του δεξιότητων.

6. Ἡ γλῶσσα εἶναι μιὰ κοινωνικὴ λειτουργία

Ἡ σπουδαιότερη καὶ πιὸ κοινὴ χρῆση τῆς γλῶσσας εἶναι ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ λόγος, γραπτὸς ἢ προφορικός, ἐκτελεῖ τὴ στοιχειώδη λειτουργία τοῦ συντονισμοῦ τῶν ποικίλων ἐνεργειῶν τῶν διαφόρων ἀτόμων μιᾶς ομάδας ἢ κοινωνίας. Στὰ πρῶτα παιδικὰ χρόνια, ἡ γλῶσσα τοῦ παιδιοῦ εἶναι μᾶλλον ἐγωκεντρικὴ καὶ σχεδὸν κάθε γλωσσικὴ του ἐνέργεια στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Μὲ τὴν πάροδο ὁμοῦ τοῦ χρόνου γίνεται περισσότερο κοινωνικὴ καὶ τὸν καθημερινὸ μονόλογό του τὸν διαδέχεται ὁ διάλογος, στὴν ἀρχὴ μὲν μὲ ἓνα ἄτομο, σιγά—σιγά δὲ μὲ δύο ἢ περισσότερα ἄτομα.

Ὁ Piaget (1), ὕστερα ἀπὸ παρατηρήσεις, ποὺ ἔκανε σὲ μικρὰ παιδιὰ στὸ «Maison des Petites» τοῦ Ἰνστιτούτου Rousseau τῆς Γενεύης, ὑποστηρίζει τὴν ἄποψη ὅτι, ἡ γλῶσσα τῶν παιδιῶν εἶναι μᾶλλον ἐγωκεντρικὴ παρά κοινωνικὴ μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν 7 ἐτῶν. Νεώτερες ὁμοῦ ἔρευνες, ποὺ ἔγιναν ἀπὸ τὴν Ἀμερικανίδα Dorothy Mc Carthy (2) ἀπέδειξαν ὅτι πολὺ πιὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸν 7ο χρόνο τὸ παιδί παύει νὰ εἶναι ἐγωκεντρικὸ στὴ χρῆση τῆς γλῶσσας του καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ 3ο χρόνο καὶ πέρα ἀρχίζει νὰ χρησιμοποιῆ τὴ γλῶσσα ὅπως τὴ χρησιμοποιοῦν οἱ μεγάλοι.

Μιὰ ἄλλη χρῆση τῆς γλῶσσας εἶναι ἡ προσπάθεια δημιουργίας ἐντυπώσεων στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἡ μὲ, τὸν τρόπο αὐτό, ἐπίδραση στὴ διαγωγή των. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος ἀνεβαίνει στὶς διαφόρες κοινωνικὲς τάξεις ἀρχίζει νὰ παρακολουθῆ περισσότερο τ' ἀποτελέσματα τῶν γλωσσικῶν ἱκανοτήτων ὀρισμένων προσώπων. Αὐτὸ γίνεται ὄχι μόνον στὸ προφορικὸ ἀλλὰ καὶ στὸ γραπτὸ λόγο, κυρίως δὲ μὲ τὴ διαφήμιση καὶ τὴν προπαγάνδα. Γιὰ ν' ἀντιληφτοῦμε δὲ καλύτερα τὸ βαθμὸ μὲ τὸν ὁποῖο ἡ γλῶσσα μὲ τὴν χρῆση αὐτὴ ἐπιδρᾷ στὰ ἄτομα, δὲν ἔχουμε παρά νὰ παρακολουθήσωμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο μιὰ διαφημιστικὴ ἔταιρεία «σερβίρει» ἓνα νέο προϊόν ἢ πῶς τὰ διάφορα πολιτικὰ κόμματα ἐκμεταλεύονται ἓνα πολιτικὸ, ἐθνικὸ ἢ διεθνὲς γεγονός. Καὶ στὶς περιπτώσεις αὐτές, λοιπὸν, ἔχουμε μιὰ κοινωνικὴ χρῆση τῆς γλῶσσας. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς μποροῦμε νὰ παρατηρήσωμε καὶ στοὺς μαθητὲς τῶν σχολείων μας, τόσο στὶς ἀνώτερες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὅσο καὶ στὶς γυμναστικὲς ἢ μεταγυμνασιακὲς σχολές. Ἡ διδασκαλία ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὴν ἐντύπωση, ποὺ ὁ λόγος τοῦ δασκάλου, θὰ κάνη στοὺς μαθητὲς του.

Μιὰ τρίτη κοινωνικὴ χρῆση τῆς γλῶσσας εἶναι ἡ μεταβίβαση τῆς κληρονομίας τοῦ πολιτισμοῦ. Στὸν τομέα αὐτὸ ἡ γραφὴ καὶ ἡ ἀνάγνωση παίζουν σπουδαιότατο ρόλο. Στὶς πρωτόγονες κοινωνίες, γιὰ τὴ μεταβίβαση ἀπὸ τὸν πατέρα στὸ γυιό, τῶν γνώσεων, τῶν κλίσεων, τῶν ἠθικῶν ἀξιών καὶ τῶν συνηθειῶν τῆς ομάδας, ὁ προφορικός λόγος ἔπαιζε τὸν κυριώτερο ρόλο. Στοὺς πιὸ σύνθετους καὶ προηγμένους πολιτισμούς, ἡ γραπτὴ κυρίως γλῶσσα, καθιστᾷ δυνατὴ τὴ μεταβίβαση ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο ἄνθρωπο, ὄλων τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Μέσα στὸ γραπτὸ λόγο περιέχεται ἓνα μεγάλο ποσὸν γνώσεων καὶ ἰδεῶν, καὶ ἀπὸ τὴν «ἀποθήκη» αὐτὴ, τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἔφηβοι, ἀντλοῦν πλῆθος ἀπὸ ἑτοιμὲς γνώσεις. Ἄν, π.χ. ἓνα

1. Piaget F. : «Judgment and reasoning in the child», Harcourt, 1928.

2. Mc Carthy D. : «Language Development in Children», Ed. Wiley, 1946.

αγόρι θέλη να μάθη τόν καλύτερο τρόπο να ψαρεύη, ο πατέρας του και σε μερικές περιπτώσεις ένα ειδικό γι' αυτό τὸ θέμα βιβλίο, θὰ τοῦ παράσχουν χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὸ δόλωμα, τὸ ἀγκίστρι, τὸ δίχτυ, τὴ θέση γιὰ ψάρεμα, τὴν κατάλληλη ὥρα ἢ ἐποχὴ κ.ο.κ. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς θὰ κάνη κι ἓνα κορίτσι, ποῦ θέλει νὰ μάθη τὸν τελειότερο τρόπο γιὰ ὕφανση, ραφή, κέντημα κλπ. Στὸ βιβλίο θὰ καταφύγη γιὰ κάθε ἀπαραίτητη πληροφορία. Αὐτὸ θὰ βοηθήσῃ τὴν προσπάθειά του αὐτή, χωρὶς νὰ σπαταλήσῃ ἀσκοπα πνευματικὲς ἢ σωματικὲς δυνάμεις.

Ἔτσι βλέπουμε ὅτι, διὰ μέσου τῆς γλώσσας, τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια γίνονται μέλη τῆς συγχρόνου κοινωνίας καὶ δὲν βρίσκονται στὴν ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβουν στὴ ζωὴ των μερικὸς ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀγῶνες, ποῦ τὸ ἀνθρώπινο γένος κατέβαλε γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὸ φυσικὸ κόσμον καὶ νὰ φτάσῃ στὸ σημεῖο τοῦ πολιτισμοῦ, ποῦ τ' ἀγαθὰ του σήμερα ἀπολαμβάνουμε.

7. Ἡ γλῶσσα ἔχει ἀτομικὴ σπουδαιότητα.

Ὅπως προαναφέραμε, οἱ γλωσσικὲς δεξιότητες εἶναι στὴ χρήση των περισσότερο κοινωνικὲς. Δὲν παύουν ὁμως, ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀκόμα μῆνες, νὰ ἀποκτοῦν σπουδαιότητα καὶ χωριστὰ γιὰ τὸ κάθε παιδί. Ἡ ὁμιλία στὴν ἀρχὴ καὶ ἡ ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ ἀργότερα, παίρνουν ἐξέχουσα θέση στὴν προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ στὸ σπίτι, στὸ σχολεῖο καὶ στὴν κοινωνία. Ἄν τὸ παιδί ξέρη νὰ μιλᾷ μὲ ἐτοιμότητα καὶ εὐχέρεια, τότε ἐλέγχει περισσότερο τὸ περιβάλλον του καὶ ἔτσι ἐπιτυγχάνει καλύτερα ἀνάμεσα στ' ἄλλα παιδιὰ. Στὸ μικρὸ παιδί, ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθῃ σὲ συνενόηση μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, δημιουργεῖται μία τάση ἀποφυγῆς καὶ ἀπομόνωσης ἀπ' τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Καὶ ἂν δὲν κατορθώσῃ νὰ ἀποκτήσῃ γρήγορα τίς γλωσσικὲς δεξιότητες, εἰδικὰ μετὰ τὸν ἐρχομὸ του στὸ σχολεῖο, τότε ἀρχίζει νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ ἓνα αἶσθημα μειονεκτικότητας γιὰτὶ θὰ νομίζῃ ὅτι δὲν ἔχει τὴν ἐκτίμησις, τόσο τῶν δασκάλων του ὅσο καὶ τῶν ἄλλων συμμαθητῶν του. Ἄν ὁμως ἀποκτήσῃ αὐτὲς τίς πολύτιμες γλωσσικὲς δεξιότητες, ὁ χαρακτήρας του ἀρχίζει νὰ μεταβάλλεται καὶ αὐτὸ φαίνεται νὰ ἐπιδρᾷ ἄμεσα στὴ προσαρμογὴ του στὴ σχολικὴ ζωὴ.

Ἄλλὰ ἡ γλῶσσα παίζει σπουδαῖο ρόλο στὸ ἄτομο, ὄχι μόνον σὲ σχέση μὲ τὴν προσαρμογὴ του στὴ σχολικὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ σὲ σχέση μὲ τὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι αὐτοῦ. Κάθε παιδί — ὅπως καὶ κάθε ἄνθρωπος — βρίσκεται πολλὰς φορές σὲ θέση νὰ ἔχη κάτι νὰ πῇ. Δὲν ἔχει ὁμως τὴν τόλμη νὰ τὸ ἐξωτερικέψῃ μὲ λόγια γιὰτὶ δυσκολεύεται νὰ βρῇ τίς κατάλληλες λέξεις. Δὲν προφέρει οὔτε ἀπλὴ λέξις, ὥσπου νὰ κατορθώσῃ μὲ τὴ σκέψῃ νὰ ταξινομήσῃ τίς ιδέες του καὶ στὴ συνέχεια νὰ τίς διατυπώσῃ μὲ λόγια. Καθὼς τὰ παιδιὰ ὀριμάζουν, ἀποκτοῦν εὐχερέστερο χειρισμὸ τῆς γλώσσας καὶ μποροῦν καλύτερα νὰ ἐξωτερικέψουν τίς σκέψεις των. Ἐπομένως εἴτε στὴν ἀναπαραγωγικὴ εἴτε στὴ δημιουργικὴ σκέψῃ οἱ λέξεις ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν ἐξωτερικέυσις. Ἔτσι καταλήγουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι: ἡ ἱκανότητα τοῦ χειρισμοῦ τῆς γλώσσας εἶναι σπουδαία γιὰ τὸ παιδί σὰν ἄτομο, ἐφ' ὅσον σκέπτεται γιὰ τὰ προβλήματα του καὶ τὴν χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν ἐπιτυχῆ συμβίωσις μὲ τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς ομάδας του καὶ τῆς κοινωνίας του.

Καταλήγοντας πρέπει νὰ τονίσωμε ὅτι:

1. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ὅλου σχολικοῦ προγράμματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιτυχῆ διδασκαλία τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων. Αὐτὸ ἐπιβάλλει ν' ἀφιερῶσωμε περισσότερο χρόνο στὴ διδασκαλία τῶν διαφόρων γλωσσικῶν ἐνεργειῶν (δηλ. ἀνάγνωσις, γραφὴ, ὁμιλία), νὰ πλουτίσωμε περισσότερο τὰ σχολεῖα μας μὲ ἀναγνωστικὸ ὕλικὸ κατάλληλο γιὰ τὰ παιδιὰ κάθε ἡλικίας καὶ γενικὰ νὰ δώσωμε μεγαλύτερη βαρύτητα στὴν ἀγωγή τῆς γλώσσας.

2. Η αξία, πού έχει ή γλώσσα χωριστά για κάθε άτομο, για την επιτυχή προσαρμογή του στο κοινωνικό σύνολο, μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στα σχολεία μας σήμερα πρέπει να λαμβάνουμε σοβαρά υπόψη τις ατομικές διαφορές των παιδιών μας και να φροντίζουμε όσο μπορούμε περισσότερο τόσο για την προσαρμογή της διδασκαλίας σ' αυτές όσο και για την αποτελεσματική αντιμετώπισή των .

3. Αφού το παιδί μαθαίνει τη γλώσσα πού ακούει και χρησιμοποιεί στο άμεσο περιβάλλον του, αξίζει να τονιστή ιδιαίτερα ή μεγάλη αξία, πού έχει ή καθιέρωση αποκλειστικά της δημοτικής γλώσσας σ' όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου και ή ισοτιμία της με την «καθαρεύουσα» στις ανώτερες βαθμίδες της Παιδείας μας. Αποδεικνύεται, με τα ψυχολογικά δεδομένα, από το ένα μέρος το άβάσιμο των επιχειρημάτων των έχθρων της γλώσσας του λαού, και από το άλλο πόσον επιτυχής υπήρξεν ή από τη Δημοκρατική Κυβέρνηση εγκαινιασθείσα στο τομέα της Γλώσσας Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, και

3. Το γεγονός ότι οι γλωσσικές δεξιότητες κάθε ατόμου υπόκεινται σε συνεχή εξέλιξη, δημιουργεί την υποχρέωση στο σχολείο να καταβάλει συνεχώς προσπάθειες για την προαγωγή των. Σ' οποιοδήποτε χρόνο ή χώρο, στην αίθουσα διδασκαλίας ή στην αυλή του σχολείου, στο μάθημα ή στο παιχνίδι, στις εκδρομές ή στις επισκέψεις, στο σχολικό κήπο ή στο σχολικό μουσείο, ο δάσκαλος πρέπει να βρίσκει τον τρόπο για την καλλιέργεια των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών του και να τους παρέχει, όσο το δυνατό, περισσότερες ευκαιρίες για γλωσσικές εκφράσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. CROW AND CROW : Educational Psychology, κεφ. 21, Acquiring the Tools of Co. prehension and Expression, New York, 1954.
2. CARMICHAEL L. : Manual of Child Psychology, κεφ. 9, «Language Development in Children», New York. 1954.
3. HARRIS A.J. : How to Ingrease Reading Ability, κεφ. 1. «About Reading», London, 1956.
4. KILPATRICK W.H. : Philosophy of Education, κεφ. 3, «The Social Nature of Man», New York, 1956.
5. LEWIS M.M. : Language in School, κεφ. 1, 2 και 3, «The Every day use of Language», London, 1942.
6. PIAGET J. : The Language and Thought of the Child, London, 1952.
7. TINKER M.A. : Teaching Elementary Reading, κεφ 1, «The Importance of Reading», New York, 1952.
8. WATTS A.F. : The Language and Mental Development of the Children, κεφ. 1, «Language, Thought, and experience» London, 1955.

